

Nekopírujte skandinávský model!

JOHNNY MUNKHAMMAR

Většina zemí západní Evropy má vážné hospodářské potíže už řadu let, dokonce i v obdobích příznivé fáze hospodářského cyklu. Hlavními problémy jsou nízký hospodářský růst, vysoká nezaměstnanost a příliš mnoho lidí závislých na podpoře státu. V takové situaci se politici snaží hledat inspiraci v jiných zemích. Vynikající výsledky přinesly radikální tržně orientované reformy ve střední a východní Evropě. Mnohé západní země, které se ale nedokázaly odhodlat k podobně radikálním změnám, hledají inspiraci raději u severských zemí. To má ale svá úskalí.

Problémy západní Evropy nezpůsobila náhoda ani nepříznivý osud ani globalizace. Jsou přímým důsledkem takového druhu hospodářského a politického mo-

delu, jehož těžištěm je nadměrně velký stát, který reguluje obrovskou část lidských aktivit. Vysoké daně nejenže omezují svobodu lidí, ale také brzdí hospodářský růst tím, že trestají práci a podnikavost. Používání daní k placení dávek lidem, kteří nepracují, navíc znamená, že stát odměňuje neprací. Daně v kombinaci s regulacemi trhu práce zvyšují nezaměstnanost a nová pracovní místa vznikají velmi těžce. V potížích se ocitá i státní školství, zdravotnictví a penzijní systémy. Tzv. evropský sociální model rozhodně není řešením hospodářských potíží, je jejich hlavní příčinou.

Severské země mají lepší renomé než rigidní ekonomiky západní Evropy. Na první pohled dokážou skloubit relativně vysokou míru hospodářského růstu se štedrým

sociálním státem, tedy s vysokými daněmi a rozsáhlou sítí sociálních služeb a sociálního zabezpečení. Bližší pohled ale ukazuje, že skutečnost je poněkud jiná. Za prvé, neexistuje nic jako „skandinávský“ či „severský“ model. Mezi těmito zeměmi existují velké rozdíly, které je – pokud jde o srovnání regulací trhu práce, daně a důchody – staví v rámci Evropy na opačné póly. Za druhé, tyto země jsou úspěšné pouze v některých aspektech hospodářství. Za třetí, tam, kde jsou úspěšné, je to díky tržně orientovaným reformám, které znamenají opouštění sociálního státu, zatímco za přetrvávajícími potížemi stojí absence reform. Podívejme se na jednotlivé země.

(Pokračování na str. 2)

NEZÁVISLÉ STÁTY V EVROPĚ

V této rubrice představujeme západoevropské země, které nejsou členy EU. Existenci nezávislých jurisdikcí považujeme za garanci svobody a prosperity v Evropě. Státy, na které se nevztahují daňové a jiné direktivy EU, mohou nízkým zdaněním a vysokou prosperitou dávat příklad ostatním zemím.

ISLAND

Rozloha: 103 000 km²

Populace: 299 388

Státní zřízení: Island je republikou od roku 1944, kdy přestal být součástí dánského království. Islandský parlament, *Alþing*, fungující od roku 930 je nejstarším parlamentem světa. V současnosti má jednokomorový parlament 63 křesel volených poměrným systémem.

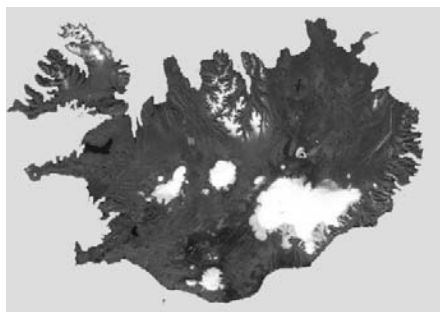
HDP na osobu: 35 600 USD

Růst ekonomiky (2005): 5,7 %

Inflace: 4% (islandská koruna)

Nezaměstnanost: 2,1 %

Daně: Od ledna Island zavádí rovnou daň pro fyzické osoby. Sazba bude 35,73 % (22,75 % pro centrální vládu, 12,98 % pro obecní vládu) nad nezdanitelným minimem 320 tisíc Kč. (Letos naposledy lidé s příjmem nad 1,4 mil. Kč platí k základní sazbě přírůžku ve výši 2 p.b.) Lidé pracující na moři mají nezdanitelné minimum za každý den na moři zvýšené o 700 Kč. Sazby daní Island snižuje nepřetržitě od roku 1991. Daň z příjmu právnických osob činí letos 18 % (ještě v roce 1989 byla 50 %) a je tak o čtvrtinu nižší než v ČR. Pro obchodní společnosti, které mají na Islandu sídlo ale zabývají se obchodem mimo Island, platí sazba 5 %. Úroky, dividendy a příjmy z pronájmu podléhají jednotné srážkové dani ve výši 10%. Sociální pojištění má sazbu 5,79 %, snižuje se pokud si lidé spoří na důchod sami.

Daň z majetku má sazbu 0,6 % a vztahuje se na nemovitý a další majetek v hodnotě nad 3,3 milionu Kč. DPH na Islandu má sazbu 24,5 %. K původně jediné sazbě byla zavedena snížená

sazba ve výši 14 % na potraviny, elektřinu a topení. Dědická daň je 5 % z majetku nad 3,3 mil. Kč. Státní důchody financované z daní se vyplácejí od věku 67 let pro muže i ženy a činí v průměru 13 % dělnické mzdy, valorizují se jen podle inflace. Lidé si navíc musí přispívat 10 % mzdy do penzijních fondů, ty vyplácejí důchody bez státního přerozdělování. Vláda celkově přerozděluje 43 % hrubého domácího produktu, vláda hospodaří s dlouhodobě vyrovnaným rozpočtem.

Zahraníční vztahy: Island nemá pravidelnou armádu. Vojskou ochranu zajišťuje na základě smlouvy z roku 1951 armáda Spojených států, která má strategickou základnu ve městě *Miðnesheiði*. Island je spolu s Lichtenštejnem, Švýcarskem a Norskem členem Evropského sdružení volného obchodu (EFTA). Je také součástí evropské dohody o volném obchodu „Evropský hospodářský prostor“, která mu umožňuje volnou výměnu zboží se zeměmi Evropské unie.

Zdroje: <http://eng.fjarmalaraduneyti.is>, CIA factbook

Nekopírujte...

(Pokračování ze str. 1)

Švédsko

V letech 1890 až 1950 mělo Švédsko jedno z nejvyšších temp hospodářského růstu na světě při průměrném daňovém zatížení 10 až 20% hrubého domácího produktu. Toto období je podstatným zdrojem dnešního švédského bohatství. Z 50 největších švédských firem byla jen jediná založena po roce 1970. Je známa skutečností, že od osmdesátých let minulého století dosud daňové zatížení dosahuje 50%, zatímco trh práce se stal silně regulovaným a velikost sociálního státu dosahuje obřích rozměrů.

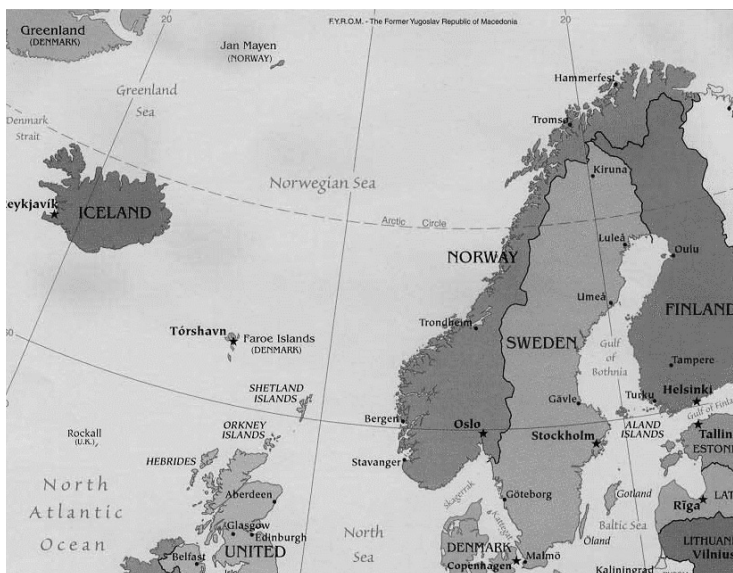
Švédsko za toto pošetilé projíždání minulosti draze platí. Podle statistik OECD se v HDP na obyvatele Švédí propadli ze čtvrtého místa v roce 1970 na dnešní třináctou příčku. Oficiální míra nezaměstnanosti dosahuje 7-8 %, ale po započítání lidí na nemocenské, v předčasném důchodu či lidí žijících z jiných typů státní podpory by se míra nezaměstnanosti vyhoupla na 17%. V letech 1950 až 2003 mělo 11 zemí z 15 starých členů Evropské unie vyšší hospodářský růst než Švédsko. Oficiální nezaměstnanost mezi mladými lidmi je 23%, což je páté nejhorší číslo v Evropě.

Začátkem devadesátých let 20. století se přece jen některé tržní reformy podařilo prosadit. Tyto reformy zlepšily hospodářskou výkonnost Švédska. Byl liberalizován telekomunikační trh a sníženy mezní sazby příjmových daní. Bylo povoleno poskytování soukromé zdravotní péče a byl zreformován důchodový systém. I proto byl průměrný růst HDP na obyvatele v letech 1995 až 2004 2,6 %, zatímco mezi léty 1985 až 1994 byl růst v průměru jen 0,8 %.

Dánsko

Dánsko je podobný i když ne tak extrémní příklad. V roce 1970 pokud jde o HDP na obyvatele bylo Dánsko třetí nejbohatší zemí světa, před ním byly jen USA a Švýcarsko. V roce 2003 po 30 letech rozrůstání sociálního státu kleslo Dánsko na sedmé místo. Nedávné změny, jako např. zjednodušení pravidel propouštění pracovníků, zajistily, že tento propad prosperity nebyl dramatičtější. Poskytování dávek v nezaměstnanosti bylo nedávno omezeno na čtyři roky a uchazeči ztrácejí na podporu nárok, pokud se nepřeskolí. Dlouhodobě nezaměstnaní a mladí lidé

také mohou ztratit nárok na dávky, pokud odmítnou nabízené místo. Dánsko je tak co se týče pracovního trhu celkem úspěšné a díky jeho pružnosti je dánská míra nezaměstnanosti mezi mladými lidmi jedna z nejnižších v Evropě. Někteří tvrdí, že dánská kombinace flexibility trhu práce a sociálních jistot („flexicurity“ jako „flexibility“ + „security“) představuje úspěšný model. Bližší pohled ale snadno odhalí, že za úspěchem stojí jen první půlka tohoto módního pojmu - flexibilita, ne sociální dávky.

Finsko

Finsko si začátkem devadesátých let prošlo těžkou hospodářskou krizí, což vedlo ke krachu mnoha neefektivních firem. Tehdy vláda začala škrtnat výdaje, urychli privatizaci a zrušila dvojí zdanění dividend. V důsledku toho se výrazně zvýšily příjmy lidí, firemní zisky i daňové výnosy. To zároveň umožnilo snížení sazby daně z příjmu fyzických osob o šest procentních bodů ve všech příjmových pásmech. Tyto změny znamenaly pro finskou ekonomiku výrazné povzbuzení.

Norsko

Norsko je zvláštním případem, kde je neuvěřitelně štědrý sociální stát financovaný jen díky obrovským příjmům z prodeje ropy a plynu. I navzdory tomu uspěly některé tržně orientované reformy, když byla v roce 1981 na čas narušena hegemonie vládnoucí Strany práce a koalice nesocialistických stran liberalizovala finanční trh, zrušila státní monopol na televizní vysílání a povolila soukromé nemocnice. Středoprávní koalice zavedla v roce 2001 rovněž konkurenci ve školství díky povolení soukromých vysokých škol. Vzhledem k tomu, že je dnes každý třetí Nor zaměstnaný ve veřejném sektoru, příjmy z ropy a plynu jednou vyschnou a obyvatelstvo stárne, jsou i pro Norsko jediným řešením

další liberalizační reformy, které povzbudí soukromý sektor. Vyhledky ale nejsou valné, vzhledem k tomu, že v roce 2005 vyhrála volby socialistická koalice slibující „méně trhu a více státu“.

Island

Tento arktický ostrov je dnes jednou z nejbohatších zemí světa. Do konce osmdesátých let minulého století byl ale Island socialistickou společností charakteristickou vysokými daněmi a nadměrným zasahováním státu do podnikání. Od začátku devadesátých let se Island výrazně liberalizoval. V roce 1991 Island snížil daně z příjmu právnických osob ze 45 % na 18 % a fyzických osob z 32,8 % na 23,75 %. Během stejného období byla privatizována většina státních podniků a došlo ke zprehlednění státních regulací. Islandský HDP rostl v letech 1995 až 2004 v průměru o 4,3 %, jedinou výjimkou byl rok 2002, kdy ekonomika poklesla o 1,3 % především v reakci na náhlou restriktivní politiku centrální banky, která tak chtěla omezit inflaci.

Závěr

Severské země si svůj prvotní úspěch vybudovaly v dobách, kdy se orientovaly na tržní hospodářství s nízkými daněmi a malým státem. Jakmile se zapletly se socialismem, úspěch se vytratil a problémy se začaly vršit. Nedávno různé severské země učinily v různých oblastech tržně orientované reformy a byly opět úspěšné: Finsko v telekomunikacích, Dánsko na trhu práce, Island v bankovníctví, Švédsko v soukromých důchodech apod. Tento malý exkurz představuje empirické potvrzení teoretických závěrů o tom, že nízké daně podporují hospodářský růst a liberalizovaný trh práce vytváří pracovní místa. Ze severských zemí si určitě mohou vzít poučení další země. Poučení ale zní: Vyhněte se velkému sociálnímu státu a pokračujte v tržně orientovaných reformách.

Johnny Munkhammar je ředitelem švédského think tanku Timbro.

Článek vyšel v bulletinu Konzervativne listy /september 2006/ - newsletter Konzervativneho inštitútu M. R. Štefánika, www.konzervativizmus.sk

Ohledně dalších severských zemí viz LF únor 2006 (Aland) a LF červen-srpen 2006 (Faerské ostrovy). Norsko bylo představeno v LF květen 2006

Občanská ekonomie Waltera Williamse

(pokračování z LF červen–srpen 2006)

Náklady obětované příležitosti

V deseti krátkých článkách nelze jít nikterak do hloubky ekonomické vědy. Sérii článků „Občanské ekonomie“ raději jednoduše zakončím okomentováním několika lidových tvrzení, které mají sice vysokou emoční hodnotu, ekonomický smysl ale příliš nedávají. Občas rozbor těchto rčení využívám i ve výuce.

Jeden z takových zažitých výroků zní: „Je nemravné vydělávat na neštěstí druhých“. Ptám se studentů, zda by podpořili zákon, který by takové chování postavil mimo zákon. Upozorním je ale nejdřív na pár příkladů. Ortoped vydělává na tom, když si ke své smůle zlomíte nohu při lyžování. Zprávy o vichřici a náledí sotva zarmoutí opraváře automobilů. A také studentům připomenu, že já jako učitel také vydělávám – na jejich nešťastné neznalosti ekonomie.

Také se říká, že ta či ona cena je nesmyslně vysoká. Bavit jsem se na to téma párkrát s paní Williamsovou – na začátku našeho 44-letého manželství. Když přijela s nákupem, stěžovala si, že ceny v obchodě byly nesmyslně vysoké. Pak mě požádala, ať jí pomohu vyložit plný kufr nákupů. Když ukončila to stěžování, řekl jsem jí:

„Miláčku, myslel jsem, že říkáš, že ceny byly nesmyslně vysoké. Copak jsi osoba, která jedná nesmyslně? Jen osoba, která jedná nesmyslně, by kupovala zboží za nesmyslně vysoké ceny.“

Debata ale nebrala konce, až jsme se dohodli, že konverzací na téma nesmyslně vysokých cen necháme. Zkrátka, ať již je cena transakce jakákoliv, je to vždy cena, na níž se dohodli prodávající a kupující. Oba se v ten moment domnívali, že jsou na tom lépe, než při druhé nejlepší alternativě – neprovedení transakce. Což samozřejmě neznamená, že prodávajícího by více nepotěšila vyšší cena a kupujícího zas nižší cena.

A co rodičovská rada „všechno co děláš, dělej s maximálním nasazením“. Ani to není moudrá rada. Říkám studentům – často k jejich úžasu – že nemusí být rozumné usilovat o jedničku z ekonomie. Proč? Máte také biologii, fyziku, angličtinu. Můžete se sice maximálně snažit, abyste udělali ekonomii za jedna, ale tím se připravíte o čas a dostanete dvojku z angličtiny, trojku z fyziky a čtyřku z biologie, takže budete mít průměrnou známku 2,5. Byli byste na tom lépe, kdybyste se méně učili na ekonomii – a dostali řeckně trojku – a věnovali více času biologii, fyzice a angličtině, ze kterých byste měli dvojky. Pak by

váš průměr byl 2,25 a nehrozilo by vám vyloučení za ztrátu kreditů.

Další příklad: Řeknete ženě, že až se vrátíte z práce, chcete mít dům maximálně čistý a vyluxovaný. Vráťte se a dům je bez jediného smítka. Pochválíte ženu: „Skvělá práce, miláčku. Kde je večere a kde jsou děti?“ Žena odpoví: „Kde jsou děti, nevím. Večere připravená není. Ale dům je maximálně čistý.“ Tak jako není optimální chtít mít co nejlepší známku z ekonomie, není ani optimální chtít mít maximálně čistý dům.

Nebo – „bezpečnosti není nikdy dost“. Ovšemže není. Kolik z nás ale denně kontroluje hydrauliku brzd před cestou autem do práce? Kontrola by asi byla bezpečnější než automatický předpoklad, že brzdy jsou nejspíš v pořádku. Koneckonců experti z NASA před vypuštěním rakety podobné předpoklady nečiní. Kontrolují postupně všechny systémy, nic neberou automaticky jako bezchybné. Nadměrná obezřetnost není zadarmo stejně jako není zadarmo nedostatečná obezřetnost, byť pro danou situaci se jeden druh chování může ukázat nákladnější než druhý.

Walter Williams učí ekonomii na Universitě George Masona.

Publikováno s laskavým svolením autora.

REGULAČNÍ POSTŘEHY

Chcete prodávat na Šumavě zmrzlinu? Dovolte se vlády!

Chcete-li se pobavit a jednou za čas objevit opravdovou byrokratickou perličku, stojí za to příležitostně pročíst zcela veřejný program jednání české vlády. Ne, že by to bylo obzvlášť strhující čtení, ale lze narazit na poklady.

Například 20. září letošního roku předložilo ministerstvo životního prostředí dva návrhy na povolení výjimek z ochranných podmínek chráněných krajinných oblastí Šumava a Jizerské hory. První se týká povolení pro pana Bohumila Žižku, aby provedl terénní úpravy pro stavbu rodinných domů, druhá pak povolení pro jízdu některých motorových vozidel mimo silnice a místní komunikace. O týden později vláda rozhodovala na návrh téhož resortu například o povolení studentovi, aby mohl zpracovat diplomovou práci v Chráněné krajinné oblasti Broumovsko a třeba i o tom, že paní Hana Karlová může vjíždět elektrickou tříkolkou značky TRIGA na lesní komunikace na Šumavě, aby s ní mohla v létě prodávat zmrzlinu.

Podobných materiálů v posledních letech projednala vláda desítky, podobné návrhy přicházejí z různých úřadů, ale mi-

nisterstvo životního prostředí hraje jednoznačně prim.

Jistě, ono je předkládat musí, protože udělení uvedených výjimek podle zákona o ochraně přírody a krajiny spadá právě do kompetence české vlády. To však nic nemění na tom, že takováto praxe rozhodování bytostně lokálních záležitostí na úrovni centrální vlády je zcela absurdní (je to totéž jako kdyby o vydání mého pasu rozhodovalo valné shromáždění OSN) a navíc nefunkční. Úmyslem zákona bylo zjevně udělování takovýchto výjimek posunout „co nejvýš“ a tak je snad ztížít a jistě též zbavit lokální úředníky odpovědnosti za ně. Ale jaký je konec? Když se rozhodnutí v nebagatelní lokální věci posune na zcela zjevně neodpovídající centrální úroveň, stane se z tohoto rozhodnutí naopak bagatelní, nedůležitý, zapomenutelný bod jednání tohoto vyššího orgánu, v našem případě vlády. Vsadím se, že tyto materiály žádný ministr pořádně nečte, nepřemýšlí o nich, ty jsou pak projednávány co třicet vteřin kus a dle zveřejněných usnesení bývají takovéto výjimky nakonec také jako na běžícím pásu udělovány.

Zákonodárce chtěl jednomu typu výjimek dát výsadní postavení, ale v očích těch, kterým tuto kompetenci svěřil, je zcela degradoval. Jakpak taky ne: první bod vlády státní rozpočet, druhý zmrzlina na lesní cestě na Šumavě.

Na takovýchto příkladech stojí za to znovu si připomenout, že vláda zákona může též znamenat vládu špatného či absurdního zákona. A navíc, že přiměřeně bystrý ministr životního prostředí by měl místo desítek materiálů tohoto typu předložit vládě jeden: návrh změny příslušného zákona, který podobné regulační zoufalství odstraní. Za posledních mnoho let se ani jeden takový nenašel.

Mojmír Hampl
ekonom

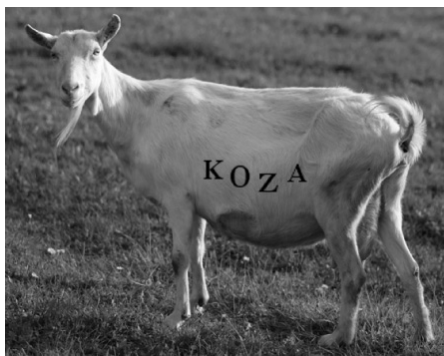
mojmir.hampl@seznam.cz

ÚŘAD NA ZRUŠENÍ

V této rubrice představujeme úřady, které žijí z peněz daňových poplatníků a jejichž existence je zbytečná nebo dokonce škodlivá. Jsme přesvědčeni, že odstraňování zbytečných úřadů je jediná cesta k omezení korupce a účinná cesta ke snížení daňového břemene.

Česká plemenářská inspekce

Počet zaměstnanců: 62

Výdaje: 34 milionů Kč

Z toho na platy: 25 milionů Kč

Činnost: Úřad zaměstnává 17 úředníků a 45 inspektorů, kteří kontrolují farmáře, zda pravidelně sledují a zapisují „užitkovost“ krav, koz, ovcí a prasat. U krav se např. kontroluje kontrolování dojivosti. Pokud farmáři nemají dojivost přesně zapsanou a jen ji pro potřeby inspektorů odhadují, ukládá úřad sankce. Např. koz v roce 2005 úřad zkontroloval 73 u 6 různých majitelů koz, z toho u 11 koz na 3 místech zjistil nedostatky v označení koz značkou (od 9.7.2005 vznikla v důsledku vstupu do EU povinnost všech chovatelů koz označovat a evidovat všechny kozy, byť máte třeba jen jednu kozu). Úřad může při zjištěných nedostacích v dodržování předpisů udělovat pokuty 1 tisíc až 200 tisíc korun.

Hodnocení: Dojivost a další ukazatele užitkovosti jsou věci jednotlivých farmářů a stát detaily o dojivosti ke svému fungování vědět nepotřebuje. Je v zájmu samotných farmářů, aby jim zvířata byla užitečná a existence úřadu a evidenčních povinností zemědělců zbytečně zatěžuje byrokracií a vystavuje zbytečným sankcím.

Verdikt: Úřad lze zrušit bez náhrady. Zrušení umožní úsporu 34 milionů korun ročně, navíc 14 regionálních poboček a pražské ústředí by mohl stát prodat resp. pronajmout a ušetřit tak další peníze daňových poplatníků.

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: občanské sdružení Laissez Faire. Adresa: Bozděchova 8, 150 00 Praha 5. Tel.: 603 228 753, mach@cepin.cz. Redakční rada: Petr Mach, Tomáš Jirsa, Jaroslav Bachora, Dalibor Roháč. Internetový archiv: www.petrmach.cz. Číslo účtu: 1011153517/5500. Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597

WEB

KOZUSNIK.CZ

! WEB ZDARMA !

www.topolaneck.cz

NAŠI
KLIENTI

www.premyslsobotka.cz

WEBODS.CZ

ZDARMA JE URČEN VÝHRADNĚ PRO POLITIKY ODS!

Kontakt: Atestační středisko, a.s. | provozovatel služby KOZUSNIK.CZ | www.kozusnik.cz
 Olga Vilímková | ředitelka projektu | tel.: 603 827 062 | vilimkova@kozusnik.cz